

ЦЕРКВА СВ. МИКОЛАЯ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ ОБ'ЄКТ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНЕЦЬ»

У статті охарактеризовано церкву св. Миколая у м. Кам'янці-Подільському як один з важливих туристичних об'єктів історико-архітектурного заповідника «Кам'янець».

Ключові слова: церква, храм, туристичний об'єкт, заповідник.

Постановка проблеми. Кам'янець-Подільський – одне з найдавніших історичних міст України, котре за кількістю історико-культурних та архітектурних пам'яток може позагатися з будь-яким містом Європи. Краса міста, багата історія та насиченість туристичними ресурсами завжди приваблювали сюди тисячі туристів з усього світу. Однією з архітектурних пам'яток міста є церква св. Миколая, котра крім свого релігійного призначення є важливим туристичним об'єктом заповідника «Кам'янець». Для повноцінного використання цього об'єкту у туристичній діяльності необхідно всебічно дослідити історію її заснування та функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе значення церкви св. Миколая в архітектурному ансамблі Старого міста зумовило посилену увагу до нього боку істориків та краєзнавців. Серед багатьох дослідників, праці котрих стосуються теми роботи, варто відзначити Ю. Сіцинського [1], І. Винокура, Г. Хотюна [2], М. Петрова [3], О. Будзея [4], О. Завальнюка, О. Комарницького [5], А. Задорожняка [6]. Втім у їхніх працях церква св. Миколая розглядається серед довгого ряду інших архітектурних споруд Кам'янця-Подільського, причому суто в історичному контексті. Тому є необхідність оцінити цю архітектурну пам'ятку з точки зору можливостей її використання у туристичній сфері.

Мета статті. Розкрити значення церкви св. Миколая у розвитку туризму в історико-архітектурному заповіднику «Кам'янець».

Виклад основного матеріалу. Одна з найдавніших церков Кам'янця знаходиться у провулку Миколаївський на Вірменській вулиці. Вірменські переселенці прийшли на Поділля ще під час ординської окупації та заснували у місті колонію. Вірменським майстрам, які запровадили в місті муроване будівництво, належить завдячувати розбудовою міста. На вільному на той час пагорбі південної частини півострова виникло Вірменське містечко – з головною вулицею, окремим ринком, храмами.

Миколаївська церква оточена кам'яною огорожею, вона займає частину однієї з живописних терас міста. Історія виникнення церкви дотепер залишається загадковою, дослідники сперечаються щодо часу її виникнення. Деякі історики XIX ст., зокрема О. Сементовський (1862 р.), Ю. Ролле (1880 р.), ґрунтуючись на джерелах, що дотепер не збереглись, датували появу церкви XII–XIII ст. Із сучасних дослідників цю думку підтримував доктор архітектури О. Халпахч'ян (1980 р.). Доктор історичних наук В. Григорян (1980 р.) стверджував, що перший дерев'яний храм було побудовано у 1398 р., як Миколаївський, потім переосвячено на Благовіщенський і 1577 р. перебудовано в камені [4, с. 175].

У вірменській церковній хроніці говориться про будівництво нового мурованого храму шляхетним Григором, який, продовжуючи справу Сінана, заклав фундамент

нової церкви св. Миколи у 1566 р., будівництво якої було закінчено у 1577 р. [6, с. 21]. Новий храм стає кафедральним. У церковній ризниці розміщувались скарбниці й архів, зберігалися печатка, міська хоругва, привілеї та грамоти королів, літургійні книги та ін. [7, с. 84].

Відомі дослідники А. Задорожнюк та М. Петров стверджують, що другий Вірменський Миколаївський храм постав у 1495 р. Скоріше за все, на той час він був дерев'яним, а необхідність його будівництва була зумовлена зростанням чисельності вірменської громади міста, релігійні потреби якої вже не задовольняла існуюча церква [6, с. 21]. Після будівництва нового храму, старий – пересвятили у Благовіщенський.

Під час облоги Кам'янця турками у 1672 р. Миколаївська церква зазнала значних руйнувань, а в роки наступного турецького панування продовжився занепад цієї святині. Лише у 1756 р. вірменська община змогла розпочати фінансування відбудови церкви. Будівельні роботи були завершені у 1767 р. [6, с. 21]. Після освячення вона стала головним вірменським храмом, а Благовіщенська церква тоді ж стала каплицюю, приписаною до нього.

У 1811 р. кам'янецькі греко-католики, які не мали церкви, випросили у єпархіального керівництва дозвіл перетворити Благовіщенську каплицю на греко-католицьку церкву та переосвятити її на церкву св. Миколая Чудотворця. Втім, греко-католицькою церква була недовго. Після її ліквідації у Російській імперії у 1839 р. церква стала православним храмом [4, с. 176].

У 1890 р. до церкви св. Миколая добудували притвор, потім з обох боків – кам'яні мури з проходами (в архітектурі їх називають аркбутанами). У 1901 р. при вході на церковне подвір'я побудували дзвіницю Миколаївської церкви. Перед центральним фасадом церкви з'явився невисокий дерев'яний тамбур. Так Миколаївська церква набула сучасних рис [9, с. 231].

За радянських часів у 1692 р. храм було зачинено. У церкві розмістили спецархів. І лише у грудні 1990 р. Миколаївську церкву передали Українській православній церкві Московського патріархату. Повернулися до храму ікони, частина з яких, зокрема Миколи Чудотворця, зберігалась причтом Свято-Покровської церкви. 19 липня 1991 р. хресною ходою її було перенесено до Миколаївської церкви [8, с. 80]. І тепер, щонеділі вузькою вуличкою Старого міста з самого ранку йдуть віруючі до відновленого храму, де їх зустрічає церковний дзвін.

Миколаївська церква – єдина в місті архітектурна пам'ятка, що дійшла до нас майже у первісному вигляді. Церква є типом однодільного безстовпного храму з вівтарною абсидою та конховим покриттям, що склався ще в до монгольський період, а в українській архітектурі Поділля у XV–XVI ст. був найбільш поширеним. Церква св. Миколая це зразок храму оборонного типу. Мінімальними мистецькими засобами створено враження монументальності і неприступності. Будівля невисока, але майже нерозчленована поверхня її стін з маленькими віконцями-біилицями десь аж під самим дахом та могутні контрфорси ніби підносять її вгору над землею. Дивлячись на цю споруду, віриш, що у давні часи вона була скоріше воїном ніж храмом [2, с. 32–35]. Простота архітектурного рішення пам'ятки у поєднанні з декором робить її однією з найцікавіших споруд пізньороманського стилю.

Цікава драматична, а почасти й трагічна, історія церкви св. Миколая, її архітектурні особливості надають цій споруді цінності з точки зору туристичної привабливості. Церква розташована у мальовничому куточку Старого міста. До неї веде звивиста дорога, вимощена старовинною бруківкою. Стіни провулку також вимурувані з каменю, що створює особливу атмосферу та переносить туристів у давні історичні

епохи. Сама церква невелика, та напрочуд затишна, а тому справляє позитивне враження на відвідувачів. Отож, виробникам туристичного продукту слід обов'язково включати церкву св. Миколая до туристичних об'єктів Старого міста, рекомендованих для перегляду туристами чи екскурсантами.

Список використаних джерел

1. Сецинский Е. Город Каменец-Подольский / Е. Сецинский. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1895. – 250 с.
2. Винокур І. С. Кам'янець-Подільський державний історико-архітектурний заповідник / І. С. Винокур, Г. М. Хотюн. – Львів : Каменяр, 1981. – 95 с.
3. Петров М. Б. Місто Кам'янець-Подільський в 30-х роках XV – XVIII століть: проблеми соціально-економічного, демографічного, етнічного та історико-топографічного розвитку. Міське і замкове управління / М. Б. Петров. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – 480 с.
4. Будзей О. Вулицями Кам'янця-Подільського / Серія «Історичні місця України» / О. Будзей. – Львів : Світ, 2005. – 272 с.
5. Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський: історія і сучасність / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарницький. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006». – 2011. – 136 с.
6. Задорожнюк А. Вірменський храм св. Миколи XV – XVIII ст. у Кам'янці-Подільському / А. Задорожнюк, М. Петров. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2009. – 64 с.
7. Пляменицька О. Сакральна архітектура Кам'янця на Поділлі / О. Пляменицька. – Кам'янець-Подільський : АБЕТКА, 2005. – 388 с.
8. Столяренко В. Свято-Миколаївський храм / В. Столяренко // Православний взгляд. – 2009. – № 3. – С. 74-80.
9. Кам'янець-Подільський : туристичний довідник. – Львів–Кам'янець-Подільський : Центр Європи, 2003. – 320 с.

Summary. The article describes the church of St. Nicholas in Kamenetz-Podolsk as one of the important tourist sites of historical and architectural reserve «Kamenetz».

Key words: church, temple, tourist attraction, reserve.

УДК 911.3

Шпарага Т.І., к.геогр.н., доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИСТОСУВАННЯ ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНИ ДЛЯ ПОТРЕБ ТУРИЗМУ

Розглянуто сутність та проведено типізацію замкових комплексів як об'єктів туристичної індустрії. На основі вивчення передового досвіду провідних країн Європи та світу, окреслено напрямки використання замкових комплексів в туристичній сфері України.

Ключові слова: замок, замкові комплекси, туризм, заклади розміщення, музеї, історико-культурні, екскурсійні та краєзнавчі об'єкти.

Тривала і доволі драматична історична доля українських земель знайшла відображення у численних пам'ятках оборонної архітектури, до яких належать городища, фортеці, замки, монастирі, церкви, костели, синагоги, військові укріплення, сторожові вежі, оборонні дзвіниці та ін. Оборонне зодчество є досконалим з погляду функціональності архітектури, єдності форми і конструкції, поєднання традицій і новаторства. Одночасно з вимогами доцільності у фортифікаційному будівництві значну роль